

MIODRAG PAVLOVIĆ

BODLEROV KRITIČKI DUH

Slava koju je Bodler stekao van granica svoje zemlje, ne može se objasniti po Valeriju samo svojstvenom vrednošću njega kao pesnika, nego i izvesnim izuzetnim okolnostima. Jedna od tih okolnosti jeste, kako to zapažava ovaj izvrsni eseista, udruživanje kritičke inteligencije sa vrlinom poezije. Logika sa maštom, tajanstvo s računom; to se spaja u Poetskom principu Edgara Poa, kojim se Bodler oduševio. Šta treba zapravo podrazumevati pod »vrlinom poezije«, ondosno pod svojstvenom vrednošću pesnika, nije precizirano; sigurno je da se taj pojam ne može sasvim jasno ocrati. Ovog puta nije ni bilo potrebno; akcenat je na »kritičkom duhu«, koji se pridodaje onome što se pretpostavlja da je za pesnika aksiom: obdarenost.

Teško je biti načisto da li pojmu kritički odgovara jedan elementaran psihički realitet. Da li je moguće da sklonost i sposobnost za takvu specijalizovanu, složenu i rafiniranu radnju kao što je pisanje poezije, bude datu u obliku urođene instinktivne celine, nesvodljive na prostite nagonske sastojke. Iako dopuštamo tu mogućnost ne možemo je dokazati, kao što je ne mogu opovrgnuti oni koji joj se protive. Čak i kada bi bio realan, talent ne bi mogao samim svojim dejstvom dovesti do poezije. Pod njegovim plastirom iznenadio bi nas niz drugih pritajenih pomagača koji strme konvergentno ka istom cilju. Ali bez obzira da li ćemo se opredeliti za jedan ili drugi model pretstave o toj nedokučnoj sili, prilikom estetskih razmatranja o nekom poetskom delu ne možemo stići dalje od tautoloških barginja oko pretpostavku talenta ne uzmemu kao gotovo. Tu pretpostavku je ovog puta učinio Valeri svesno i bez oklevanja i dao joj priličnu ulogu. Zar je potrebno izbegavati uverenje koje se samo nameće, da neko poetskim izrazom vlada sa više moći a drugi sa manje? Ostajući na estetskom terenu, mi ćemo računati s talentom kao s gottom činjenicom, no bila bi greška da nays aksiom talenta zavede u kriterium kvantiteta. Možda se veličina jednog slikara, kompozitora ili glumca može najvećim delom pokriti veličinom samog njegovog talenta, u koji spada i organska izuzetnost njegovog senzibiliteta. Ali kod pesnika nam se čini da stvar principijelno drugačije stoji. Kad bi se poezija stvarala samo onim što u pesnici može talenat, bila bi ona pihtjasta, bezbojna, elastična masa neoplemenjenog oblika. Poezija je umetnost koja je u biti upućena na promiskuitet; s kim i čim bilo; folizijom, politikom, muzikom, etikom, metafizikom ili čim drugim. Bodlerova poezija kao da je htela da bude jasan primer ove neminovnosti, koja je u ovom slučaju već dobila svoje ime: kritički duh.

Pod njim ne valja razumeti sklonost za pisanje književne kritike, ne, taj duh je intiman instrument stvaralaštva, stvaralački dispozitiv pisca, njegova strategija. U njegovo ime Bodler izražava nepoverenje prema „inspiraciji“,

on se ruga stvaralačkom transu romantičara. Njegov program i njegova praksa predviđaju da pesma bude pripremljena dugom meditacijom, da pišanje ne zna za erupcije, nego za dug rad, mnoga ispravljanja, varijante, dopisivanja, i preradu davno napisanih pesama. Neizbežna posledica svega ovog, jedina koju nije predviđeo, bice maleni pesnički opus. Sve će to obeležiti njegovu reakciju na običaje romantičarskih pesnika i daće mu već potenu karakter »klasičara«. Šta zapravo taj kritički duh, samo on, može da učini od poezije? On može da njenom želatskom prabliku da idealnu, kristalu providnost, harmonične proporcije, da uguši svaki eksces na koji bi se ta prividno neorganizovana materija mogla da odluči. A proizvod takvog jednog rada? Nalazimo ga u najčistijem obliku kod Malarmea, i u vrlo privlačnom vidu kod samog Valerija. Time se ujedno objašnjava zašto je Valeri precenio klasični elemenat u Bodlera. No veličina našeg pesnika i utoliko pre njegova važnost ne počiva na pesama kao što su »Balkon« ili »Smrt ljubavnika«; povrh toga što je klasičar, Bodler je još nešto, ne zaboravimo, on je pesnik modernog vremena, a taj naziv zaslužuje pre svega svojom otvorenom, istraženom i sisematizovanom ekscentričnošću. Bojnjak zajedničkog naziva za njegove psihičke osobine trenutno ne nalazimo, jačno je da pri ovom svim mondenim privizci moraju biti isključeni. Najveća njegova ekscentričnost je u strašnoj istinitosti koja nema prethodnika. Treba tvrditi da je u njoj »kritički duh« igrao ulogu; duh analize primenjen na genijalnu abnormalnost, to je venčanje koje Valeri nije imao u vidu. Ali kako vidimo njegov pronalazak »kritički duh« vezivao se na dve strane.

Kritički duh, samokontrola, imali bi prirodan zadatak da suzbiju, potiskuju sva ona mračna iskustva i stremljenja koja se pojavljuju na dnu duše jednog europate i mračnog vizionara. Napro-

tiv, Bodler ga je upotrebio u obrnutom smislu; njega su zanimala sopstvena očajanja, svoje i tude izopačenosti, skriveno dejstvo demonskih agensa u podneblju sladostrašću i zločina. On je uspevao da ih učini karakterističnim, zanimljivim i da ih sa memom i novim kriterijumom ukusa upotrebi kao boju i podlogu za stvaranje svog idealeta lepote. Bodler je podzemlje a da ne bude rasprgnut; on se u njemu ponašao pribrano, gospodarski i sa naizmeničnim očajanjem i uživanjem. On je uklonio cenzuru između sebe i potstveti onoliko koliko je bilo potrebno njegovim umetničkim ambicijama, uklonio je time cenzuru gradjanskog moralu, i gradjanske estetike, a zamenio ih je većom stegnušću poetske forme. Ali smanjiv rastojanje svoje svesti od potstveti, on je povećao svoje distance prema okolini i njegova nam biografija kazuje koliko ih tokom celog života nije mogao savladati. Sartre ga zato naziva čovekom bez neposrednosti. Pošto je uklonio barijere koje su smetale njegovom unutrašnjem vidiku, isprečile su se gvozdene barijere spoljnog sveta. Taj obri, preseljavanje prepreka iznutra prema spolju, iskusio je na sličan način markiz de Sad. U tome se da nazreti (kod Lotreamona takođe, zašto ne) jedna zakonitost koja se umogućuje suprostavlja optimističkom, terapeutskom uverenju po kojem osvećivanje potisnutih sadržaja oslobođa čoveka smetnji prema spoljnom svetu; smetnje na ovaj način kao da se pojavi i fiksiraju. Pa i tu cenu platilo je pesnik da bi ostvario svoju namenu te ispunio svoju poeziju novim sadržajem. Tako je postao rodonačelnik onog genua velike pronicljivosti koji se neposredno nastavio sa Remboom i Lotreamonom, da bi se kasnije razmnožio u bezbrojne potomke.

Covek u čijoj duševnoj organizaciji potstveti zauzima središte, pokazuje crte pasiviteta. One su sasvim razumljive; praktična društvena aktivnost kojom bi rukovodila potstvet, značila bi samouništenje. Taj pasivitet je vidljiv kod Bodlera kako u praksi (abilija, otsustvo upornosti i inicijative) i na estetskom nivou; njegov kritičarski rad svedoči o tome. Njegovoj radozlosti, potrebi da svesno, inteligentno a pasivno opšti sa stvarima, nije bilo kraja. Zbog nje on piše članke o književnosti i umetnosti, i naporedno opširno i lucidno analizira »veštačke rajeve«, revelacije narkotičnih ekstaza. A uspešnost tih studija je ogromna: »Veštački rajevi« spadaju u najlepše stranice francuske proze, a kritičarskim radovima Bodlerom rasaje ugled sve više i više. Dušan Matić sa puno razloga kaže da je Bodler možda najveći francuski kritičar XIX veka, tog veka koji je radio više sjajnih kritičarskih glava.

(ODLOMAK)

